

Ενδελεχής έρευνα, καθηλωτική αφήγηση - **THE TIMES**

DIANA PRESTON

Οκτώ μέρες στη Γιάλτα

**Πώς ο Τσόρτσιλ, ο Ρούζβελτ και ο Στάλιν
μοίρασαν τον κόσμο**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: ΗΛΙΑΣ ΜΑΓΚΛΙΝΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Πρόλογος του Ηλία Μαγκλίνη</i>	7
<i>Χάρτες</i>	16
<i>Dramatis Personae</i>	19
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	25

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΙΕΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ «Οι Τρεις Μεγάλοι».....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ «Τελικά γίναμε φίλοι».....	66

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ, ΣΤΗ ΜΑΛΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥ, ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 1945

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ Αργοναύτης	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ «Ένα μικρό λαμπερό φως μες στο σκοτάδι»	144

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

«ΣΑΓΟΝΙ ΜΕ ΣΑΓΟΝΙ», ΓΙΑΛΤΑ, 3-11 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1945

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ «Με όλες τις ανέσεις της πατρίδας».....	185
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ «Ο Θεός Τζο και ο Πέτρinos Πισινός».....	216
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ «Στον καθένα ό,τι του αξίζει»	243
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ «Το τερατούργημα της ειρήνης στις Βερσαλλίες».....	275

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ «Η Ριβιέρα του Άδν»	315
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ «Στις απέραντες, ηλιόλουστες κοιλάδες της ειρήνης και της ευτυχίας»	341
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ «Έναν αρκετά τίμιο διακανονισμό σχετικά με την Πολωνία»	375
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ «Ο δικαστής Ρούζβελτ εγκρίνει»	403
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ «Ένα ορόσημο στην ανθρώπινη ιστορία»	432

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΜΙΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΥΠΟ ΠΙΕΣΗ,
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1945

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ Οι ελέφαντες στο δωμάτιο	479
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ «Ένα κουρελόχαρτο»	497
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ «Το συμπάθησα το κάθαρμα».	530

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΑ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ Το Σιδηρούν Παραπέτασμα κατεβαίνει	569
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	587
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	597
ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	599
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	613

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΙΕΣΕΙΣ

Το κουράγιο ας μη μας εγκαταλείψει! Από τη Μάλτα
στη Γιάλτα! Κανείς να μη λείψει.¹

*Ουίνστον Τσόρτσιλ προς Φράνκλιν Ρούζβελτ,
Ιανουάριος 1945*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

«ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΙ»

Οι τρεις ηγέτες που στη Γιάлта θα αποφάσιζαν το τέλος του πολέμου και θα σχεδίαζαν τη μελλοντική ειρήνη μοιράζονταν απολύτως έναν κοινό στόχο: την όσο το δυνατόν ταχύτερη επικράτηση επί της ναζιστικής Γερμανίας. Όσο έντονα διέφεραν το παρελθόν τους και το μονοπάτι που ακολούθησαν για να ανέλθουν στην εξουσία, άλλο τόσο διέφεραν οι επιδιώξεις και οι φιλοδοξίες τους, και για τους ίδιους αλλά και για τις χώρες τους.

Ο Τσόρτσιλ, που είχε κλείσει τα εβδομήντα τον προηγούμενο Νοέμβριο, ήταν ο μεγαλύτερος από τους τρεις. Ο Στάλιν, γεννημένος τον Δεκέμβριο του 1878, ήταν 66. Και ο νεότερος, ο Ρούζβελτ, θα έκλεινε τα 63 στις 30 Ιανουαρίου του 1945, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του προς τη διάσκεψη. Οι αγωνίες και τα άγχη του αξιώματος και του πολέμου είχαν σημάδεψει και τους τρεις. Κανείς τους δεν ήταν απόλυτα υγιής, και ο Ρούζβελτ βρισκόταν σίγουρα σε χειρότερη κατάσταση. Μια προσβολή πολιομυελίτιδας τον Αύγουστο του 1921 τον είχε αφήσει παράλυτο από τη μέση και κάτω – μια παράλυση που αρνούνταν να πιστέψει πως ήταν μόνιμη και δοκίμασε αμέτρην-

τες θεραπείες για ανακούφιση. Ακόμα και τον Ιανουάριο του 1945, είχε προσλάβει καινούριο μασέρ και θεραπευτή, τον πρώην παλαιστή Χάρι Σετάρο, ο οποίος του είχε πει: «Κύριε Πρόεδρε, θα καταφέρετε να περπατήσετε και πάλι».²

Με τη βοήθεια των μέσων ενημέρωσης που τότε ήταν πιο συνεργάσιμα απ' όσο σήμερα, ο Ρούζβελτ κατάφερε να αποκρύψει από το κοινό τη σοβαρότητα της παράλυσής του, χρησιμοποιώντας συχνά έναν βαρύ στηρικτικό μηχανισμό από ατσάλι που του επέτρεπε να στέκεται όρθιος σε σημαντικά γεγονότα και ακόμα και να περπατάει μικρές αποστάσεις με τη βοήθεια ενός μπαστούνιού ή στηριζόμενος στο μπράτσο ενός βοηθού του, κουνώντας τα πόδια του μονοκόμματα, από το ύψος της λεκάνης. Τον βοήθησε σε αυτό η δύναμη του κορμού του που την όφειλε σε πεισματώδη γυμναστική, καθώς είχε αναδειχθεί καλύτερος κολυμβητής από κάθε άλλο μέλος του προσωπικού στον Λευκό Οίκο. Ένας βοηθός του θυμήθηκε πως «στην πραγματικότητα δεν το παρατηρούσες ότι δεν μπορούσε να περπατήσει. Ήταν σαν το βουνό Ράσμορ πάνω σε τροχούς, και ύστερα από κάποιον καιρό το μόνο που πρόσεχες ήταν το βουνό».³ Παρ' όλα αυτά, καθώς πλησίαζε στα εξηκοστά τρίτα του γενέθλια, ο Ρούζβελτ υπέφερε επίσης από υψηλή πίεση, είχε διογκωμένη καρδιά με αδύναμη αριστερή κοιλία που προκαλούσε προβλήματα με την κυκλοφορία του αίματος στο σώμα του, χρόνια ιγμορίτιδα και βρογχικά προβλήματα, συχνές ημικρανίες, χρόνιες αϋπνίες, και αιμορροϊδες – παθήσεις που επιδεινώνονταν λόγω του κατ' ανάγκη καθιστικού τρόπου ζωής του.

Ο Στάλιν υπέφερε από χρόνια ψωρίαση, αμυγδαλίτιδα, ρευματισμούς και προβλήματα στα πόδια, ένα εκ των οποίων

ήταν πως δύο από τα δάχτυλα του αριστερού ποδιού ήταν κολλημένα μεταξύ τους. Το πρόσωπό του έφερε τα σημάδια της ευλογιάς που είχε περάσει μικρός. Ύστερα από μια μόλυνση, το αριστερό του χέρι κρεμόταν σχεδόν παράλυτο, σε τέτοιο βαθμό που δεν κρίθηκε ικανός να υπηρετήσει κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Την άνοιξη του 1944, οι βοηθοί του τον βρήκαν λιπόθυμο πάνω στο γραφείο του από άγνωστη αιτία. Αν και ήταν σχεδόν σίγουρα ο υγιέστερος από τους τρεις, είχε γίνει υποχόνδριος απέναντι και στο ελάχιστο σύμπτωμα ασθένειας, κατάσταση που μάλλον χειροτέρευε και λόγω του φόβου του μήπως δηλητηριαστεί και της εντεινόμενης γενικότερης καχυποψίας του.

Ο Τσόρτσιλ ήταν τόσο υπέρβαρος που το 1942 είχε αναγκαστεί να αλλάξει γραφείο στο αρχηγείο του στα υπόγεια του Ουάιτхол στο Λονδίνο, καθώς δεν χώραγε πια πίσω από το προηγούμενο. Υπέφερε καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του από κατάθλιψη, την οποία περιέγραφε «σαν να κουβαλάς ένα μαύρο σκυλί στην πλάτη».⁴ Χρησιμοποιούσε συστηματικά βαρβιτουρικά υπνωτικά χάπια. Είχε υποστεί καρδιακή προσβολή κατά την επίσκεψή του στον πρόεδρο Ρούζβελτ τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά του 1941-42, και είχε εμφανίσει πνευμονία αρκετές φορές. Κατά τη χειρότερη από αυτές, η οποία παρουσιάστηκε στα μέσα του Δεκεμβρίου του 1943 στο Μαρόκο, καθώς επέστρεφε από την πρώτη συνάντηση των «Τριών Μεγάλων» –έτσι αποκαλούσαν συνθήτως οι εφημερίδες τους τρεις ηγέτες– στην Τεχεράνη, ο γιατρός του λόρδος Μόραν εκμυστηρεύτηκε σε έναν από τους υπουργούς του Τσόρτσιλ πως ο πρωθυπουργός μάλλον θα κατέληγε. Στο παρελθόν είχε φτάσει πολλές φορές κοντά στον θάνατο, όχι μόνο κατά τη

θπεία του στον στρατό και ως πολεμικός ανταποκριτής, αλλά και εξαιτίας ατυχημάτων, όπως όταν χτυπήθηκε από αυτοκίνητο το 1931 στο Μανχάταν, που τον παρέσυρε και λίγο έλειψε να τον σκοτώσει. Οι συνέπειες του ατυχήματος αυτού εξηγούν και μια από τις συνήθειές του. Κατά την εποχή εκείνη, στις Ηνωμένες Πολιτείες ίσχυε ακόμη η ποτοαπαγόρευση, και ο Τσόρτσιλ απαίτησε από τον γιατρό που τον είχε αναλάβει να γράψει το εξής σημείωμα: «Το παρόν πιστοποιεί ότι η ανάρρωση του Εντιμότατου Ουίνστον Σ. Τσόρτσιλ από το ατύχημά του προϋποθέτει την κατανάλωση αλκοολούχων ποτών, κυρίως κατά τα γεύματά του. Η ανώτατη εγκεκριμένη ποσότητα, φυσικά, είναι απροσδιόριστη, αλλά το κατώτατο όριο τίθεται στα 250 κυβικά εκατοστά».⁵

Ο Τσόρτσιλ έπινε τακτικά. Απολάμβανε το ουίσκι –το αγαπημένο του ήταν το Τζόνι Γουόκερ με τη μαύρη ετικέτα–, το οποίο έπινε πάντα χωρίς πάγο, αλλά αραιωμένο με τόσο πολλή σόδα ή νερό που ένας από τους προσωπικούς γραμματείς του το περιέγραψε «ουσιαστικά σαν στοματικό διάλυμα».⁶ Λάτρευε τη σαμπάνια, ειδικά την παλαιωμένη Πολ Ροζέ, το εκλεκτό κρασί και το μπράντι.*

Το κατά πόσον ο Τσόρτσιλ ήταν αλκοολικός είναι ένα θέμα που έχει συζητηθεί πολύ. Ο ίδιος έλεγε: «Παίρνω πολύ περισσότερα από το αλκοόλ απ' όσα παίρνει αυτό από μένα».⁷ Πολλοί όμως υποψιάζονταν πως ήταν εξαρτημένος. Ο Σάμνερ Ουέλς, ένας από τους πρώτους απεσταλμένους του Ρούζβελτ

* Ακόμα και σήμερα, η Πολ Ροζέ είναι η μόνη σαμπάνια που σερβίρεται στο Κολέγιο Τσόρτσιλ του Πανεπιστημίου του Κέμπριτζ, την οποία μάλιστα προμηθεύει η ίδια η εταιρεία δωρεάν.

στο Λονδίνο, κατέκρινε τον Τσόρτσιλ ως έναν «ανόητο μέθυσο». ⁸ Όταν έμαθε πως ο Τσόρτσιλ είχε γίνει πρωθυπουργός, ο Ρούζβελτ είπε στο υπουργικό συμβούλιό του ότι υπέθετε «πως ο Τσόρτσιλ ήταν ο καλύτερος άνθρωπος για τη δουλειά που διέθετε η Αγγλία, ακόμα κι αν ήταν μεθυσμένος τις περισσότερες ώρες της ημέρας». ⁹

Ο Ρούζβελτ απολάμβανε κι αυτός το οινόπνευμα, αλλά δεν έπινε όσο ο Τσόρτσιλ. Μάλιστα, του άρεσε ιδιαίτερα να φτιάχνει ο ίδιος κοκτέιλ «με την ακρίβεια φαρμακοποιού», ¹⁰ όπως παρατήρησε ένας φίλος του, ένα κοινωνικό τελετουργικό που εξακολουθούσε να εκτελεί παρά την αναπηρία του. Ο Τσόρτσιλ απεχθανόταν τα κοκτέιλ αυτά και μερικές φορές πεταγόταν κρυφά στην τουαλέτα για να αδειάσει το ποτήρι του και να το αντικαταστήσει με νερό. Όταν κλήθηκε να δοκιμάσει ένα από τα κοκτέιλ του Ρούζβελτ, ο Στάλιν σχολίασε: «Εντάξει, πάγωσε λίγο το στομάχι μου». ¹¹

Ο Στάλιν έπινε κι αυτός οινοπνευματώδη, και κυρίως βότκα, αλλά προτιμούσε το λευκό κρασί της γενέτειράς του Γεωργίας –κάποιοι θεωρούν ότι είναι η πρώτη περιοχή όπου φτιάχτηκε ποτέ κρασί– και είχε τύχει μερικές φορές να μεθύσει. Πάντως, ο υπουργός Εξωτερικών του, ο Μολότοφ, έλεγε πως χρησιμοποιούσε το αλκοόλ περισσότερο για να δοκιμάσει τους άλλους, και πως τους πίεζε να πουν για να δει αν θα αποκάλυπταν τις πραγματικές τους σκέψεις μεθυσμένοι, ή απλώς και μόνο για να διασκεδάσει βλέποντάς τους να παραπαίουν. Σύμφωνα με τον Σέργκο, τον γιο του Μπέρια, «ο Στάλιν το λάτρευε αυτό. Απολάμβανε το θέαμα της ανθρώπινης αδυναμίας». ¹² Ο απεσταλμένος του Ρούζβελτ, Άβερελ Χάριμαν, είχε εντοπίσει το ίδιο χαρακτηριστικό και στον δικό του Πρόεδρο: «Είχε,

χωρίς αμφιβολία, κάποια χαρακτηριστικά σαδισμού... [και] πάντα απολάμβανε την ταλαιπωρία των άλλων... δεν τον ένοιαζε ιδιαίτερα η δυσφορία των άλλων ανθρώπων».¹³

Και οι τρεις ήταν μανιακοί καπνιστές, και το ίδιο ίσχυε και για τα επιτελεία τους. Κάθε αίθουσα στην οποία συναντιούνταν κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης στη Γιάλτα βρόμαγε από τα διάφορα είδη καπνών, και δεν χρειαζόταν πολλή ώρα για να γεμίσει με τη χαρακτηριστική γκριζογάλαζη ομίχλη. Ο Ρούζβελτ άναβε το ένα τσιγάρο μετά το άλλο, κυρίως Κάμελ αλλά και Λάκι Στράικ, και τα δύο συνήθως άφιλτρα – όπως ήταν τα περισσότερα τσιγάρα της εποχής. Ο Στάλιν επίσης κάπνιζε ασταμάτητα. Του άρεσαν τα αμερικάνικα τσιγάρα, αλλά πιο συχνά θα τον έβλεπε κανείς να καπνίζει μια από τις πίπες του, κάποιες από τις οποίες είχαν εισαχθεί από την Ντάνχιλ του Λονδίνου, και χειρονομούσε με αυτές για να υπογραμμίσει τα λεγόμενά του. Ο Τσόρτσιλ κάπνιζε μόνο μακριά, χοντρά πούρα, που τα αγόραζε κι αυτός από την Ντάνχιλ, συνήθως οκτώ ή εννιά την ημέρα.

Από σωματικής πλευράς, ο Τσόρτσιλ και ο Στάλιν ήταν στρουμπουλοί και κοντοί, παρόλο που, σύμφωνα με έναν διερμηνέα του, ο Στάλιν συχνά φόραγε «ειδικά στηπρίγματα κάτω από τις φτέρνες, μέσα στις σόλες των αρβυλών του, για να φαίνεται ψηλότερος απ' ό,τι πραγματικά ήταν».¹⁴ Ο Μίλοβαν Τζίλας, ένας γιουγκοσλάβος κομμουνιστής που επισκέφθηκε τη Μόσχα το 1944, περιέγραψε τον Στάλιν ως εξής:

...πολύ κοντός και με ασύμμετρο σωματότυπο. Ο κορμός του ήταν κοντός και στενός, ενώ τα άκρα του ήταν υπερβολικά μακριά. Το αριστερό μπράτσο και ο ώμος του έμοιαζαν

να μην κουνιούνται σχεδόν ποτέ. Είχε μεγάλη κοιλιά και τα μαλλιά του ήταν αραιά, αν και η κορυφή του κεφαλιού του δεν ήταν εντελώς φαλακρή. Το πρόσωπό του ήταν λευκό, με κοκκινωπά μάγουλα... Τα δόντια του ήταν μαύρα και στραβά, στραμμένα προς τα μέσα... Πάντως συνολικά το κεφάλι του δεν ήταν κακό... με αυτά τα κεκριμπαρένια μάτια μ' ένα μείγμα βλοσυρότητας και διαβολιάς.¹⁵

Η κόρη του Τσόρτσιλ, Σάρα Όλιβερ, θυμόταν τον Στάλιν σαν μια «τρομακτική φιγούρα με τα σχιστά, αρκουδίσια μάτια του», όπου μερικές φορές «τρεμόπαιζε ένα φως [μέσα τους], σαν κρύες ακτίνες του ήλιου πάνω σε σκοτεινά νερά».¹⁶

Ένας προσκεκλημένος μιας δεξίωσης στον Λευκό Οίκο περιέγραψε τον Τσόρτσιλ ως εξής:

Μια ατσούμπαλη, κοντόχοντρη φιγούρα με κοντά, λεπτά χέρια και πόδια, στενούς ώμους, στομάχι· θώρακας και κεφάλι χωρίς λαιμό ανάμεσα. Και όμως, καθώς περπατούσε μες στο δωμάτιο, με μια σχεδόν βλοσυρή έκφραση ζωγραφισμένη πάνω στο μεγάλο, παχουλό, λευκό και ροδαλό πρόσωπό του και στα γαλάζια μάτια του, η γνώση τού τι είχε καταφέρει από τη Δουνκέρκη και μετά και μια κάπως απροσδιόριστη αύρα που τον περιέβαλλε του έδιναν άλλο ανάστημα. Κινείται στον χώρο σαν μάζα χωρίς αρθρώσεις, μονοκόμματα: σταθερός, αβίαστος, ανεμπόδιτος, σαν τανκς ή οδοστρωτήρας.¹⁷

Η μακρινή (έκτη) ξαδέρφη του Ρούζβελτ, που συχνά τον συντρόφευε, η Μάργκαρετ «Ντέζι» Σάκλεϊ, έβλεπε τον Τσόρτσιλ

σαν «έναν περίεργο ανθρωπάκο. Χοντρός και στρογγυλός, δεν χωράει στα ρούχα του. Δεν έχει σχεδόν τρίχα στο κεφάλι του... Μιλάει λες και υποφέρει από φοβερή αδενοπάθεια... Το απαστράπτει πνεύμα του είναι μεταδοτικό».¹⁸

Ο Ρούζβελτ ορθωνόταν τουλάχιστον δεκαπέντε εκατοστά πάνω και από τους δύο, καθώς έφτανε το ένα μέτρο και ενενήντα όταν φόραγε τον μηχανισμό στήριξης των ποδιών του. Ο ίδιος καλεσμένος της δεξίωσης που περιέγραψε τον Τσόρτσιλ έγραψε και για το «κοκκινωπό» πρόσωπο του Ρούζβελτ, τον «κορμό με φαρδείς ώμους και μεγάλο κεφάλι» με «στρογγυλά μάτια, κοντά μεταξύ τους, [που] άστραφταν κάθε τόσο με έναν μεταδοτικό ενθουσιασμό... Τα χέρια του κουνιούνταν για να προσδώσουν έμφαση, άναβαν το ένα τοιγάρο μετά το άλλο, τίνιζαν τις στάχτες από το ζαρωμένο κρεπ σακάκι του, έτρεμαν αρκετά έντονα».¹⁹ Ένας από τους διερμηνείς του περιέγραφε πώς ο Ρούζβελτ «πίστευε ότι τον χαρακτήριζε η αίσθηση του χιούμορ», το οποίο στην πραγματικότητα ήταν «εξαιρετικά σαχλό». «Λάτρευε να λέει αστεία... και να ξεκαρδίζεται στα γέλια, απολαμβάνοντας το ίδιο του το χιούμορ».²⁰

Η θεατρικότητα είναι κοινό χαρακτηριστικό πολλών πολιτικών. Ο Μάικ Ράιλι, υπεύθυνος ασφαλείας του Ρούζβελτ, πίστευε πως είχε διακρίνει πολλά «χαρακτηριστικά ηθοποιού»²¹ τόσο σε αυτόν όσο και στον Τσόρτσιλ. Ο Ρούζβελτ συνήθιζε να τινάζει το κεφάλι προς τα πίσω με μια κίνηση που ο ίδιος απέδιδε «στην Γκρέτα Γκάρμπο που κρύβω μέσα μου».²² Κάποτε, είχε πει στον Όρσον Ουέλς πως οι δυο τους ήταν οι καλύτεροι ηθοποιοί στη χώρα. Ένας αμερικανός διπλωμάτης σχολίασε σχετικά με τον Τσόρτσιλ και τη δημόσια εικόνα του ως το βρετανικό μπουλντόγκ: «Όλα πάνω του διαμορφώθηκαν από την

υποκριτική του, η εμφάνισή του, οι χειρονομίες του... το απαράμιλλο σημάδι της νίκης, το πούρο ως ένδειξη αταραξίας».²³ Ο Μίλοβαν Τζίλας δυσκολευόταν να ξεχωρίσει ποια κομμάτια της συμπεριφοράς του Στάλιν αποτελούσαν «θέατρο» και ποια ήταν πραγματικά, καθώς «με αυτόν η επιτήδευση ήταν τόσο αυθόρμητη που έμοιαζε πως ο ίδιος ήταν πεπεισμένος ότι τα λεγόμενά του ήταν αληθή και ειλικρινή».²⁴ Διέκρινε επίσης στον Στάλιν «μια αίσθηση του χιούμορ – ένα χιούμορ τραχύ, γεμάτο αυτοπεποίθηση, που όμως δεν του έλειπαν η λεπτότητα και το βάθος».²⁵ Πάντως, στα πειράγματά του, και κυρίως όταν απευθυνόταν σε υφισταμένους, κρυβόταν συχνά «μια κακεντρέχεια πίσω από την πλάκα».²⁶ Ο Σέργκο Μπέρια θυμόταν πως ο Στάλιν κορόιδευε τον Μαλένκοφ, έναν από τους σημαντικότερους υπουργούς του, επειδή ο τελευταίος ήταν υπέρβαρος, λέγοντάς του πως η παχυσαρκία ήταν ιδεολογικά απρεπής για ένα ηγετικό στέλεχος του κόμματος και διατάζοντάς τον να αρχίσει να γυμνάζεται και να κάνει ιππασία «ώστε να μοιάσει ξανά σε ανθρώπινο ον».²⁷

Οι ώρες εργασίας, οι συνήθειες και οι μέθοδοι διακυβέρνησης των τριών ηγετών διέφεραν σημαντικά. Ο Ρούζβελτ εργαζόταν κατά τις «ώρες γραφείου», συχνά με το μαύρο σκοτσέζικο τεριέ του, τον Φάλα, να τον συντροφεύει, σταματώντας συνήθως πριν από το δείπνο για να κολυμπήσει. Ο Τσόρτσιλ, σύμφωνα με την κόρη του, «δεν ήθελε ποτέ να σταματήσει».²⁸ Δούλευε συχνά μες στη νύχτα. Όταν δεν είχε κανονισμένες συναντήσεις για το επόμενο πρωί, παρέμενε στο κρεβάτι και δούλευε με τα χαρτιά του, τα οποία άπλωνε πάνω στα σκεπάσματα, φορώντας πολλές φορές το «κοστούμι της σειρήνας» – μια ολόσωμη πιτζάμα. Ένας βρετανός διπλωμάτης το περιέγραψε

ως «ένα απαίσιο ένδυμα το οποίο [ο Τσόρτσιλ] ισχυριζόταν πως είχε σχεδιάσει ο ίδιος για να το φορά κατά τη διάρκεια αεροπορικών επιδρομών... σαν τη στολή ενός μηχανικού ή περισσότερο σαν φορμάκι μωρού».²⁹ Ο Τσόρτσιλ συχνά απολάμβανε τη σιέστα μετά το γεύμα. Μερικές φορές υπαγόρευε σε γραμματέα του ενώ μούλιαζε στην μπανιέρα.

Ο Στάλιν, που διατηρούσε το νεκρικό προσωπείο του Λένιν πίσω από το λιτό γραφείο του στο Κρεμλίνο, ήταν ακόμα πιο νυχτερινός τύπος, εργαζόταν συχνά μέχρι αργά τη νύχτα, ενώ το πρωί ξυπνούσε κατά τις έντεκα. Σύμφωνα με τον Σέργκο Μπέρια, «πάντα κλείδωνε όταν κοιμόταν, αλλά θα ήταν λάθος να νομίζει κανείς πως το έκανε αυτό επειδή φοβόταν. Απλώς δεν ήθελε να τον δει κανείς κοιμισμένο και ανυπεράσπιστο. Όταν ήταν άρρωστος, προσπαθούσε να κρύψει την αδυναμία του».³⁰ Ο Αντρέι Γκρομίκο, που ήταν παρών στη Γιάλτα και σε άλλες διασκέψεις ως σοβιετικός πρέσβης στην Ουάσινγκτον, «δεν τον είδε ποτέ να συνοδεύεται από γιατρό σε καμία από τις συναντήσεις με τους Συμμάχους».³¹ Αν αυτό αληθεύει, τότε ο Στάλιν ήταν ο μόνος από τους τρεις ηγέτες που δεν είχε προσωπικό γιατρό να τον παρακολουθεί από κοντά στη Γιάλτα.

Όπως θα περίμενε κανείς από τον μοναδικό άνθρωπο που είχε ήδη υπηρετήσει τρεις προεδρικές θητείες και ξεκινούσε αισίως την τέταρτη, ο Ρούζβελτ πάντα παρακολουθούσε στενά τα αμερικανικά πολιτικά δρώμενα. Ποτέ δεν πήρε κάποια απόφαση για την οποία πίστευε πως δεν θα ήταν σύμφωνη η πλειοψηφία της κοινής γνώμης, και πάσχιζε μέσω των ραδιοφωνικών του ομιλιών «δίπλα στο τζάκι» να εξασφαλίσει πως το εκλογικό σώμα θα αντιλαμβανόταν και θα συμμεριζόταν το μήνυμά και τα κίνητρά του. Η επιθυμία του Ρούζβελτ να έχει

με το μέρος του την κοινή γνώμη ώθησε έναν αντίπαλό του για την προεδρία να τον αποκαλέσει «ο χαμαιλέοντας με τα καρό»,³² επειδή προσάρμοζε την πολιτική του στην κοινή γνώμη. Ο Τσόρτσιλ είχε πει στον γιο του, τον Ράντολφ, πως «πολλοί από τους θαυμαστές του πιστεύουν πως ο Πρόεδρος, παρά τη διαχυτικότητα και τις καλές προθέσεις του, περισσότερο κινείται σε σύμπνοια με την κοινή γνώμη παρά προσπαθεί να ηγηθεί αυτής και να τη διαμορφώσει».³³

Ο Τσόρτσιλ –ο μόνος βρετανός πρωθυπουργός που φορούσε συχνά στρατιωτική στολή κατά τη θητεία του, εκτελώντας ο ίδιος καθήκοντα υπουργού Άμυνας– επικέντρωσε την προσοχή του στη διεξαγωγή του πολέμου και στις σχέσεις μεταξύ της Βρετανίας και των συμμάχων της. Δεν του έλειπε μόνο ο χρόνος αλλά και η διάθεση να ασχοληθεί με τα εσωτερικά της. Έτσι, άφηνε στα μέλη του υπουργικού συμβουλίου της κυβέρνησης συνασπισμού του αρκετή ελευθερία ώστε να δρουν κατά το δοκούν σε αυτό τον τομέα. Τα μέλη των Εργατικών ανέλαβαν σημαντικά πόστα για την αναδόμηση της χώρας μετά το πέρας του πολέμου και μάλιστα έθεσαν τα θεμέλια του Εθνικού Συστήματος Υγείας χωρίς κάποια παρέμβαση εκ μέρους του. Ένας από τους προσωπικούς γραμματείς του, ο Τζον «Τζοκ» Κόλβιλ, παρατήρησε πως ο Τσόρτσιλ είχε επικεντρωθεί κυρίως «στην άμυνα, στα διεθνή ζητήματα και στην κομματική γραμμή» και πολύ λιγότερο σε «εγχώρια ζητήματα ή στο εγχώριο μέτωπο, και αυτό μόνο για συναισθηματικούς λόγους».³⁴

Ο Τσόρτσιλ πολύ σπάνια κρατούσε κακία. Ένα πρωί, έπειτα από μια «οξεία και σχεδόν πικρόχολη διαφωνία», ένας συνεργάτης του τον βρήκε «ευδιάθετο και χαμογελαστό και σχεδόν τρυφερό».³⁵ Η Έλινορ, σύζυγος του Ρούζβελτ, περιέγραψε τον

Πρωθυπουργό ως «αξιαγάπητο και συναισθηματικό και πολύ ανθρώπινο»,³⁶ παρόλο που διαφωνούσε με πολλές από τις πολιτικές του απόψεις. Η Μαίρη, η κόρη του Τσόρτσιλ, πίστευε πως ο πατέρας της «δεν ήταν δύσκολος όσον αφορά τη σχέση του με άλλους ανθρώπους. Εμπιστευόταν εύκολα και ήταν πολύ αυθεντικός. Μπορούσε να γίνει πονηρός αν αναγκαζόταν, αλλά αυτό δεν ήταν κάτι που του έβγαине φυσικά».³⁷ Σύμφωνα πάλι με τον Κόλβιλ, «η υπομονή [ήταν] μια αρετή που δεν διέθετε ούτε στο ελάχιστο».³⁸ Ο Τσόρτσιλ είχε αναγνωρίσει πως η ανυπομονησία του, μαζί με την παρορμητικότητά του, τον έκαναν να ξεσπάει στους γύρω του και να παρασύρεται σε προφορικούς χειμάρρους που ουσιαστικά δεν είχαν σχέση με την πραγματικότητα, και είχε συμβουλευτεί τους συνεργάτες του να παίρνουν στα σοβαρά μόνο τις γραπτές οδηγίες του. Του άρεσε πάντα να έχει ακροατές και έτεινε να μονοπωλεί τις συζητήσεις.

Ο Κλέμεντ Άτλι, που υπηρέτησε ως Λόρδος Σφραγιδοφύλαξ υπό τον Τσόρτσιλ, πίστευε πως «το μεγαλύτερο προσόν του ήταν η ενεργητικότητα παρά η σοφία, η πρακτική του κρίση ή το όραμά του», αλλά πως «η ποίηση σε συνδυασμό με αυτή την ενεργητικότητα έκαναν τη διαφορά».³⁹ Κατά τα μέσα του Ιανουαρίου του 1945, πάντως, αμέσως πριν από τη Γιάλτα, ο Άτλι έγραψε –με το χέρι, «ώστε κανείς από το προσωπικό του να μην το δει– «ένα πολύ ωμό γράμμα προς τον Πρωθυπουργό». Σε αυτό περιλαμβανόταν και ένα παράπονο «για τις μακρόσυρτες διατριβές του Πρωθυπουργού, ενώπιον του Υπουργικού Συμβουλίου, σχετικά με αναφορές που δεν τις έχει διαβάσει και θέματα με τα οποία δεν έχει δεήσει να ασχοληθεί». Ο Κόλβιλ έγραψε στο ημερολόγιό του πως «Όσο κι αν αγαπώ και θαυμάζω τον Πρωθυπουργό, φοβάμαι πως ο Άτλι έχει δίκιο

σε όσα λείει». Η σύζυγος του Τσόρτσιλ, στην οποία έδειξε το γράμμα του Άτλι, το βρήκε «αληθές και έντιμο».⁴⁰

Ο Ρούζβελτ ήταν πολύ λιγότερο συναισθηματικός και πιο συγκρατημένος, μεθοδικός και αινιγματικός σε σχέση με τον ευσυγκίνητο, λαλίστατο και σπάνια προσποιούμενο Τσόρτσιλ. Διάλεγε τα λόγια του προσεκτικά, κρατούσε τον εαυτό του στο κέντρο κάθε πτυχής της κυβέρνησής του και διαχώριζε την προσωπική από την πολιτική του ζωή. Η σύζυγός του Έλινορ προειδοποίησε τον Τσόρτσιλ πως «όταν ο Φραγκλίνος λείει ναι, ναι, ναι, δεν σημαίνει πως συμφωνεί... Σημαίνει πως ακούει».⁴¹ Πίστευε επίσης πως είχε ένα «τεράστιο αίσθημα ευθύνης... Και την αίσθηση πως πιθανώς να ήταν ο μόνος ικανός και προετοιμασμένος να διαχειριστεί και απόλυτος γνώστης... κάθε πλευράς μιας κατάστασης».⁴² Ο στρατηγός Αϊζενχάουερ, γγής των συμμαχικών δυνάμεων στην Ευρώπη, τον θεωρούσε «σχεδόν εγωμανή όσον αφορά την πίστη του στην ίδια του τη σοφία».⁴³ Ο αντιπρόεδρος του κατά την τρίτη του θητεία, ο Χένρι Ουάλας, δεν ήταν ο μόνος που πίστευε ότι ο Ρούζβελτ ήταν ξεκάθαρα «αριβίστας».⁴⁴ Λειτουργούσε με βάση το «ένστικτο και τους πλάγιους τρόπους» και μπορούσε «με μεγάλη επιτυχία να κινηθεί προς διαφορετικές κατευθύνσεις σχεδόν ταυτόχρονα».⁴⁵

Ο τελευταίος αντιπρόεδρος και μελλοντικός διάδοχός του, ο Χάρι Τρούμαν, τον περιέγραφε ως «τον ψυχρότερο άνθρωπο που γνώρισα ποτέ. Απ' ό,τι μπόρεσα να αντιληφθώ, δεν έδινε δεκαράκι τσακιστό για μένα, για σένα ή για όποιον άλλο στον κόσμο».⁴⁶ Αρεσκόταν να «φέρνει τις διάφορες πλευρές αντιμέτωπες μεταξύ τους». Ένας βοηθός του, μάλιστα, προχώρησε ακόμα περισσότερο:

Έστειλνε μηνύματα μέσω ενός τμήματος και λάμβανε τις απαντήσεις από κάποιο άλλο, γιατί ποτέ δεν ήθελε να έχει κανείς πλήρη εικόνα των συνομιλιών του με τον Τσόρτσιλ, για παράδειγμα. Δεν ήθελε κανείς να γνωρίζει τα πάντα γύρω από ένα θέμα... Καθώς ο Ρούζβελτ δεν ανοιγόταν πλήρως σε κανέναν από τους ανθρώπους του περιγυρού του, οι υφιστάμενοί του ποτέ δεν γνώριζαν ακριβώς πού βρίσκονταν. Όφειλαν να του είναι πιστοί, αλλά δεν γνώριζαν σε ποιο βαθμό αυτός ανταπέδιδε την πίστη τους.⁴⁷

Ο Ρούζβελτ παραδέχθηκε πως υπήρχε κάποια αλήθεια πίσω από τέτοιους ισχυρισμούς: «Πώς να το πω, είμαι ένας ζογκλέρ και δεν αφήνω ποτέ το αριστερό μου χέρι να μάθει τι κάνει το δεξί... Μπορώ να είμαι εντελώς αλλοπρόσαλλος, και επιπλέον είμαι απόλυτα προετοιμασμένος να προβώ σε παραπληροφόρηση και απόκρυψη της αλήθειας αν αυτό σημαίνει πως θα κερδηθεί ο πόλεμος».⁴⁸ Ο διαπρεπής ανταποκριτής των *New York Times* στην Ουάσινγκτον, ο Άρθουρ Κροκ, περιέγραψε τέλεια αυτή του την αμφισημία:

Νομίζω πως πρέπει κανείς να γυρίσει πίσω μέχρι τον Τζέφερσον για να βρει έναν Πρόεδρο που να του μοιάζει. Θα έλεγα πως ήταν εξίσου αλλοπρόσαλλος με τον Τζέφερσον και μερικές φορές εξίσου ανειλικρινής – στην πραγματικότητα, όμως, ήταν ένας σπουδαίος άνδρας. Υπήρχαν πολλές ομοιότητες ανάμεσα σε αυτόν και τον Τζέφερσον, και το ίδιο πίστευε και εκείνος.⁴⁹

Τόσο ο Ρούζβελτ όσο και ο Τσόρτσιλ ήταν –και έπρεπε να εί-

ναι– καλοί ομιλητές, αν και με διαφορετικό τρόπο ο καθένας τους. Ο Ρούζβελτ πρωτοτύπησε με τις φιλικές ραδιοφωνικές ομιλίες δίπλα στο τζάκι. Ο Τσόρτσιλ προσάρμοσε επιτυχώς στα δικά του μέτρα τη χρήση του ραδιοφώνου του αμερικανού ομολόγου του κατά τη διάρκεια του πολέμου, ταυτόχρονα όμως ήταν ένας πολύ πιο εντυπωσιακός και συναισθηματικός ομιλητής, ικανός να σκαρφιστεί αξιομνημόνευτες ατάκες. Ο Αϊζενχάουερ έλεγε πως ο Τσόρτσιλ ήταν «μάστορας στους διαξιφισμούς και τις συζητήσεις... έντονα ρητορικός», ακόμα και σε διαπροσωπικές συνομιλίες: «Χρησιμοποιούσε εξίσου άνετα το χιούμορ και το πάθος του και αντλούσε τσιτάτα, κλισέ και δυναμική αργκό από τους έλληνες κλασικούς μέχρι τον Ντόναλντ Ντακ για να υποστηρίξει τα επιχειρήματά του». ⁵⁰ Ακόμα και ο κατσούφης ηγέτης της ελεύθερης Γαλλίας, ο στρατηγός Σαρλ ντε Γκολ, αναγνώριζε την ικανότητα του Τσόρτσιλ «να πλάθει με τον λόγο του τη βαρετή αγγλική ζύμνη». ⁵¹

Ό,τι κι αν πίστευαν οι συνάδελφοι, οι φίλοι και τα μέλη των οικογενειών των τριών ηγετών για τις ικανότητές τους, η Έλιννορ, σύζυγος του Ρούζβελτ και ανιψιά του πέμπτου του εξαδέλφου, του πρώην προέδρου Θίοντορ Ρούζβελτ, έγραφε: «Ένας άνδρας με υψηλό αξίωμα δεν είναι ούτε σύζυγος, ούτε πατέρας, ούτε φίλος, με την κοινώς αποδεκτή έννοια των λέξεων αυτών». ⁵² Αναγνώριζε τον ιδιαίτερο δεσμό που είχαν σφυρηλατήσει μεταξύ τους ο Τσόρτσιλ με τον Ρούζβελτ, ο οποίος τους βοήθησε να κερδίσουν τον πόλεμο – αποκαλώντας τον «μια πολύ ευτυχή σχέση». ⁵³ Οι δύο άνδρες είχαν κοινό τους χαρακτηριστικό την έντονη αυτοπεποίθηση, την αντοχή και την αποφασιστικότητα που τους επέτρεπε, σύμφωνα με τον Τσόρτσιλ, «να συνεχίσουμε να παλεύουμε» ⁵⁴ ώστε να ξεπεράσουν

κάθε εμπόδιο, στρατιωτικό, πολιτικό ή, ιδίως στην περίπτωση του Ρούζβελτ, σωματικό.

Με δεδομένο πως η ζωή ή ο θάνατός τους βρισκόταν στην άμεση εξουσία του, εύκολα καταλαβαίνει κανείς πως οι συνεργάτες του ήταν πολύ λιγότερο διατεθειμένοι να σχολιάσουν την προσωπικότητα και τον τρόπο εργασίας του Στάλιν. Εντός των συνόρων ήταν ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης τόσο σε πολιτικά όσο και σε στρατιωτικά ζητήματα, εμπιστευόταν ελάχιστους και έπαιρνε όλες τις σημαντικές αποφάσεις μόνος του. Η κόρη του Σβετλάνα είπε πως «τα ανθρώπινα συναισθήματα είχαν αντικατασταθεί μέσα του από πολιτικές έγνοιες. Είχε σωστή αίσθηση του πολιτικού παιχνιδιού και γνώριζε καλά τις σκιές του και τις λεπτές διαφορές του. Ήταν απόλυτα απορροφημένος από αυτό... Με το πέρασμα του χρόνου, τον χαρακτήριζαν όλο και περισσότερο οι ψυχροί υπολογισμοί, η συγκάλυψη και ο νηφάλιος, κυνικός ρεαλισμός».⁵⁵

Ο Σέργκο Μπέρια έγραφε:

Ο Στάλιν ήταν εξαιρετικά ευφυής. Ήταν ψυχρός, υπολόγιζε κάθε του κίνηση και παρέμενε πάντα κυρίαρχος του εαυτού του. Έπαιρνε κάθε απόφαση ύστερα από προσεκτική ανάλυση. Δεν αυτοσχεδίαζε ποτέ. Αν αναγκαζόταν να εγκαταλείψει το αρχικό του σχέδιο, το έκανε μόνο αφού σχεδίαζε την εναλλακτική στρατηγική που θα ακολουθούσε. Δεν θα έλεγα πως ήταν αργός στις αντιδράσεις του, αλλά πως δεν καταπανόταν με τίποτα χωρίς τη δέουσα σοβαρότητα. Καθεμία από τις κινήσεις του αποτελούσε μέρος ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου το οποίο του επέτρεπε να επιτύχει κάθε δεδομένο στόχο ανά πάσα δεδομένη στιγμή... Όντας

μεθοδικός ως το κόκαλο, η αχανής μνήμη του Στάλιν αποτελούσε μια πραγματική βάση δεδομένων από την οποία αντλούσε... ό,τι χρειαζόταν... ώστε να επιτύχει τους στόχους του. Προετοιμαζόταν προσεκτικά για κάθε συνάντηση, μελετώντας κάθε ζήτημα που σκόπευε να θίξει.⁵⁶

Ο Σέργκο έλεγε επίσης πως, για να επιβάλει τη θέλησή του, ο Στάλιν ενθάρρυνε τους διάφορους κυβερνητικούς τομείς να καταγγέλλονται μεταξύ τους, και η υπηρεσία ασφαλείας του κράτους τού έδινε αναφορές για όλους. Χρησιμοποιούσε κρυμμένα μικρόφωνα για να καταγράφει τις συνομιλίες των συνεργατών του και «έστρεφε τον έναν εναντίον του άλλου. Ήταν μια πραγματική αυθεντία της τέχνης αυτής».⁵⁷

Σε ένα πιο προσωπικό επίπεδο, ο Αντρέι Γκρομικό θυμόταν:

Όταν έβλεπα τον Στάλιν να μιλάει, παρατηρούσα πάντα πόσο εκφραστικό ήταν το πρόσωπό του, και ειδικά τα μάτια του. Όταν επέπληττε ή διαπληκτιζόταν με κάποιον, ο Στάλιν συνήθιζε να τον καρφώνει ανηλεώς με το βλέμμα του και να μην το τραβάει από πάνω του. Το θύμα του κεραυνοβόλου αυτού βλέμματός του μάλλον ένιωθε εξαιρετικά άβολα.⁵⁸

Οι ξένοι διπλωμάτες, όμως, εκπλήσσονταν από τη φαινομενικά γοπευτική συμπεριφορά του δικτάτορα, την απαλή του φωνή και το ότι, σε αντίθεση με άλλους, όπως ο Τσόρτσιλ, φαινόταν πάντα σαν να προτιμούσε να ακούσει αυτό που του έλεγαν παρά να μιλήσει ο ίδιος. Ακόμα κι αν ένα μέρος των εγκωμίων αυτών οφειλόταν στην ανάγκη να τα έχουν καλά με τον σύμμαχό τους κατά τη διάρκεια του πολέμου, στην πλειο-

ψηφία τους οι ξένοι διπλωμάτες, συμπεριλαμβανομένων και των Τσόρτσιλ, Ρούζβελτ, και αργότερα του Τρούμαν, σχημάτισαν μια πολύ θετικότερη εντύπωση για τον Στάλιν απ' ό,τι θα αναμενόταν σύμφωνα με τα πεπραγμένα του.

Από πλευράς καταγωγής, ο Τσόρτσιλ με τον Ρούζβελτ έμοιαζαν περισσότερο μεταξύ τους απ' ό,τι με τον Στάλιν. Μοιράζονταν μάλιστα κάποιους κοινούς προγόνους από την οικογένεια της αδικοχαμένης πριγκίπισσας Νταϊάνα, τους Σπένσερ. Ο Τσόρτσιλ ήταν ανιψιός του δούκα του Μάρλμπορο και είχε γεννηθεί στην έδρα της οικογένειας αυτής, το παλάτι Μπλένχαϊμ. Πατέρας του ήταν ο αδερφός του δούκα – ο ευέξαπτος, ταλαντούχος, διάπτων αστέρας στον χώρο της πολιτικής λόρδος Ράντολφ Τσόρτσιλ. Η μητέρα του ήταν η αμερικανίδα καλλονή και κληρονόμος Τζέιν Τζερόμ και, κατά συνέπεια, ο Τσόρτσιλ ισχυριζόταν πως είχε καταφέρει να εντοπίσει τη γενεαλογική καταγωγή του από την πλευρά της μητέρας του σε βάθος πέντε γενεών «μέχρι έναν υπολοχαγό που υπηρέτησε στον στρατό του Τζορτζ Ουάσινγκτον», κάτι που του έδινε «το κληρονομικό δικαίωμα να συνομιλώ με τους εκπροσώπους της μεγάλης Αμερικανικής Δημοκρατίας σχετικά με τον κοινό αγώνα μας».⁵⁹

Κάποιες πρόσφατες έρευνες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως η παιδική ηλικία του Τσόρτσιλ μπορεί να μην ήταν όσο μοναχική την περιέγραψε ο ίδιος στα γραπτά του. Συχνά, πάντως, ζητούσε περισσότερη προσοχή από τους γονείς του, όπως φαίνεται και από ένα γράμμα που έστειλε στη μητέρα του από το σχολείο: «Είμαι τόσο δυστυχισμένος. Ακόμα και τώρα κλαίω. Σε παρακαλώ, αγαπημένη μου μαμά, να είσαι καλή με τον γιο σου που σε αγαπάει τόσο... Άσε με τουλάχιστον να νομίζω πως με αγαπάς».⁶⁰ Ο λόρδος Ράντολφ σίγουρα είχε

αμφιβολίες σχετικά με τις ικανότητες του γιου του, γράφοντας στη δική του μπτέρα ότι δύσκολα θα ισχυριζόταν πως ο Ουίνστον «είναι έξυπνος, μορφωμένος ή ικανός να εργαστεί συστηματικά. Έχει κλίση στις καυχνησιάρικες υπερβολές και τους θεατρινισμούς». ⁶¹ Όταν ο Τσόρτσιλ έγραψε στον πατέρα του θριαμβολογώντας επειδή κατάφερε να γίνει δεκτός στη στρατιωτική ακαδημία του Σάντχερστ με την τρίτη του προσπάθεια, ο λόρδος Ράντολφ τον κατακεραύνωσε που δεν κατάφερε να γίνει δεκτός σε ένα τάγμα πεζικού, και συνέχισε ως εξής: «Αν δεν μπορείς να ελέγξεις τον εαυτό σου και συνεχίσεις να διάγεις αυτή την κενή, άχρηστη και άκαρπη ζωή που είχες κατά τη διάρκεια των σχολικών ημερών και των μηνών που την ακολούθησαν, θα καταλήξεις ένας ανεπρόκοπος τεμπελχανάς... και θα εκφυλιστείς σε μια απεριποίητη, μίζερη και μάταιη ύπαρξη». ⁶²

Ο λόρδος Ράντολφ απεβίωσε όταν ο γιος του ήταν είκοσι ετών. Μετά το Σάντχερστ, ο Τσόρτσιλ υπηρέτησε ως αξιωματικός του στρατού και επιτυχημένος ανταποκριτής όπου υπήρχε στρατιωτική δράση – στην Κούβα, στο βορειοδυτικό σύνορο της Ινδίας, στην τελευταία μεγάλη έφοδο του βρετανικού ιππικού στο Όμντουρμαν του Σουδάν, και στη Νότια Αφρική, όπου και αιχμαλωτίστηκε ύστερα από μια επίθεση των Μπόερς σε μια τεθωρακισμένη αμαξοστοιχία. Η εντυπωσιακή του απόδοση και η εξαιρετική του πρωτοπρόσωπη περιγραφή της στη *Morning Post* τον κατέστησε εθνικό ήρωα. Τράβηξε πρώτη φορά την προσοχή της μπτέρας του, η οποία χρησιμοποίησε την επιρροή που είχε αποκτήσει ύστερα από αμέτρητους δεσμούς, ανάμεσα σε αυτούς και με τον Εδουάρδο τον Ζ΄, όταν ο τελευταίος ήταν ακόμη Πρίγκιπας της Ουαλίας, για να προωθήσει

την καριέρα του. Τον Σεπτέμβριο του 1900, ο Τσόρτσιλ εξελέγη στο βρετανικό κοινοβούλιο, μέλος του οποίου παρέμεινε, με ένα μικρό διάλειμμα, σχεδόν μέχρι τον θάνατό του, 65 χρόνια αργότερα. «Νευρικός, εγωιστής, φαντασμένος, στενόμυαλος και αντιδραστικός, αλλά με κάποια γοητεία, κότσια και αυθεντικότητα»:⁶³ έτσι τον περιέγραψε η σοσιαλίστρια Μπέατρις Ουέμπ κατά τα πρώτα του χρόνια στο κοινοβούλιο. Αν και αρχικά ήταν στους Συντηρητικούς, «πέρασε απέναντι» για να ενταχθεί στους Φιλελεύθερους, και υπηρέτησε ως υπουργός Εμπορίου προτού διοριστεί υπουργός Προεδρίας της κυβέρνησης και, το 1911, Ανώτατος Λόρδος του Ναυαρχείου, στον ρόλο του πολιτικού επικεφαλής του Βασιλικού Πολεμικού Ναυτικού.

Στις αρχές του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, ο Τσόρτσιλ –όντας ήδη μέλος του υπουργικού συμβουλίου επί έξι χρόνια– υπήρξε ο κύριος υποστηρικτής των αποβάσεων στην Καλλίπολη των Δαρδανελίων, αποσκοπώντας στη γρήγορη έξοδο της Τουρκίας από την αντίπαλη συμμαχία. Η καταστροφική αποτυχία των αποβάσεων οδήγησε στην αποπομπή του από το αξίωμα του Λόρδου του Ναυαρχείου προς το τέλος Μαΐου του 1915. Η σύζυγός του έγραψε αργότερα: «Τα Δαρδανέλια θα τον στοίχειωναν για το υπόλοιπο της ζωής του. Πίστευε πάντα στην επιχείρηση αυτή. Όταν απώλεσε το αξίωμα από το Ναυαρχείο, πίστεψε πως η καριέρα του είχε φτάσει στο τέλος της... Νόμισα πως θα πεθάνει από τη θλίψη του».⁶⁴

Για μερικούς μήνες προς το τέλος του 1915 και τις αρχές του 1916, ο Τσόρτσιλ υπηρέτησε ως διοικητής μιας μονάδας πεζικού στα χαρακώματα της πρώτης γραμμής του δυτικού μετώπου – ήταν ο μόνος από τους τρεις μεγάλους ηγέτες που πολέμησε στην πρώτη γραμμή. Με την επιστροφή του στη

Βρετανία έγινε υπουργός Πολεμοφοδίων και το 1919 υπουργός της Προεδρίας για τον Πόλεμο. Λίγο πριν από αυτό τον διορισμό, το 1918, ο Τσόρτσιλ είχε παρευρεθεί σε μια ομιλία του Ρούζβελτ σε έναν από τους δικηγορικούς συλλόγους του Λονδίνου. Σύμφωνα με τον Τζόζεφ Κένεντι, τον αμερικανό πρέσβη στη Βρετανία κατά το ξέσπασμα του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου ο οποίος αντιπαθούσε τον Τσόρτσιλ, ο Ρούζβελτ του είπε πως ο Τσόρτσιλ ήταν αναιδής «και ένας λεχρίτης... που το παίζει ανώτερος». ⁶⁵ Όταν συναντήθηκαν πρώτη φορά κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Τσόρτσιλ δεν θυμόταν να έχει ξανασυναντήσει τον Ρούζβελτ – προς απογοήτευση του τελευταίου.

Ο Τσόρτσιλ, ως μέλος του υπουργικού συμβουλίου, ήταν ανάμεσα στους πιο φανατικούς υποστηρικτές μιας ταχείας ένοπλης επέμβασης εναντίον της Ρωσικής Επανάστασης. Καταδίκασε τον μπολσεβικισμό ως ένα «άθλιο καραγκιοζιλίκι» ⁶⁶ και μια «επιδημία πιο επικίνδυνη για τη ζωή και από τη Μαύρη Πανούκλα ή τον Στιγματώδη Τύφο» ⁶⁷ και ενέκρινε την αποστολή βοήθειας στον ρωσικό Λευκό Στρατό γύρω από το Αρχάγγελσκ και το Μουρμάνσκ όπως και τη χρήση των βρετανικών ναυτικών δυνάμεων για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας των βαλτικών κρατών, όπως αυτή είχε συμφωνηθεί με τη συνθήκη των Βερσαλλιών του 1919.*

Μέχρι τις αρχές του 1930, ο Τσόρτσιλ παρέμεινε στο περιθώριο. Αφού επανεντάχθηκε στο κόμμα των Συντηρητικών

* Μια μπρούντζινη πλάκα έχει τοποθετηθεί στην Εκκλησία του Αγίου Πνεύματος στο Ταλίν της Εσθονίας εις μνήμην της βρετανικής επέμβασης και της απονομής του Σταυρού της Ελευθερίας στον Τσόρτσιλ και σε άλλους.

και θήπευσε επί πέντε χρόνια αθόρυβα ως υπουργός Οικονομικών, αποστασιοποιήθηκε από την ηγεσία του κόμματός του με την ήττα των Συντηρητικών το 1929, αρχικά λόγω της εναντίωσής του ακόμα και στις πιο μικρές παραχωρήσεις προς την τοπική κυβέρνηση της Ινδίας και αργότερα στις απόπειρες κατευνασμού του Χίτλερ από τη βρετανική κυβέρνηση.

Ο Τσόρτσιλ κατέκρινε τον ηγέτη της ινδικής ανεξαρτησίας Μαχάτμα Γκάντι ως «έναν ημίγυμνο φακίρ». ⁶⁸ Όταν ο λόρδος Χάλιφαξ, πρώην αντιβασιλέας της Ινδίας, του είπε πως οι απόψεις του Τσόρτσιλ περί Ινδίας «θα άρμοζαν σε κάποιον ανθυπολοχαγό δευτέρας διαλογής της προηγούμενης γενιάς» και πως καλό θα ήταν να τις εκσυγχρονίσει μέσα από συναντήσεις με ινδούς πολιτικούς ακτιβιστές, ο Τσόρτσιλ απάντησε: «Είμαι απόλυτα ικανοποιημένος με τις απόψεις μου γύρω από την Ινδία, και δεν χρειάζεται να μεταβληθούν από κανέναν τρισκατάρατο Ινδό». ⁶⁹

Η εκστρατεία του Τσόρτσιλ ενάντια στην πολιτική κατευνασμού της Γερμανίας έφτασε στο αποκορύφωμά της ύστερα από την ιστορική εγκατάλειψη της Τσεχοσλοβακίας από τον Νέβιλ Τσάμπερλεν με τη συμφωνία του Μονάχου το 1938. Ο Τσόρτσιλ δήλωσε στη Βουλή των Κοινοτήτων:

Το Κοινοβούλιο πρέπει να μάθει πως υπήρξε κατάφωρη αμέλεια... στην άμυνά μας... υποστήκαμε μια ήττα χωρίς πόλεμο, οι συνέπειες της οποίας θα μας συνοδεύουν επί μακρόν στην πορεία μας... διαταράχθηκε ολόκληρη η ευρωπαϊκή ισορροπία δυνάμεων... αυτή είναι μόνο η αρχή του ξεκαθαρίσματος... η πρώτη πρόγευση του πικρού ποτηρίου που θα μας προσφέρεται κάθε χρόνο – εκτός αν, με

κάποια υπέρτατη ανάκτηση της ηθικής υγείας και του πολεμικού σφρίγγου μας, σταθούμε στα πόδια μας και διεκδικήσουμε την ελευθερία μας.⁷⁰

Ο Φράνκλιν Ρούζβελτ προερχόταν από μια πολύ γνωστή αγγλο-ολλανδική οικογένεια και απήλαυσε μια ανέμελη παιδική ηλικία στην ιδιόκτητη οικογενειακή έκταση Σπρίνγκγουντ στο Χάιντ Παρκ, με θέα στον ποταμό Χάντσον, κοντά στο Πουκίπσι. Όντας το μοναχοπαίδι μιας αφοσιωμένης αλλά και κάπως κυριαρχικής μητέρας, ήταν ο μόνος από τους τρεις ηγέτες που φοίτησε σε πανεπιστήμιο – και δη στο Χάρβαρντ. Εντούτοις, δεν διακρίθηκε ακαδημαϊκά ούτε εκεί ούτε μετέπειτα στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Κολούμπια, δικαιολογώντας σε κάποιο βαθμό το μεταγενέστερο σχόλιο ενός μέλους του Ανώτατου Δικαστηρίου, του Όλιβερ Ουέντελ Χολμς: «Δεύτερης τάξεως αντίληψη, αλλά πρώτης τάξεως ταμπεραμέντο».⁷¹

Το 1910, ως μέλος του Δημοκρατικού Κόμματος, εναντιόθει με τον πέμπτο ξάδερφό του Θίοντορ, που ήταν Ρεπουμπλικάνος, ο Ρούζβελτ εξασφάλισε το πρώτο του εκλεγμένο αξίωμα – ως γερουσιαστής για την Πολιτεία της Νέας Υόρκης. Αργότερα άφησε να εννοηθεί πως η θητεία αυτή του χρησίμευσε ως μαθητεία πριν ανέλθει στο ομοσπονδιακό επίπεδο, γράφοντας: «Όταν εισήλθα πρώτη φορά στον στίβο της πολιτικής, ήμουν εξαιρετικά προσβλητικός και αθυρόστομος».⁷² Τρία χρόνια αργότερα, του προσφέρθηκε το πρώτο του ομοσπονδιακό αξίωμα – αυτό του υφυπουργού για το Ναυτικό, που ενίσχυσε την αγάπη του για τη θάλασσα, όπως αντίστοιχα το αξίωμα του Λόρδου του Ναυαρχείου ενέτεινε τα συναισθήματα του Τσόρτσιλ για αυτήν. Από το πρώτο του κιόλας μήνυμα

προς τον Τσόρτσιλ, ο Ρούζβελτ ανέφερε τη ναυτική εμπειρία που μοιράζονταν οι δυο τους. Καθ' όλη τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, ο Τσόρτσιλ συχνά υπέγραφε τα μηνύματά του προς τον Ρούζβελτ με τον τίτλο «Η Πρώην Ναυτική Προσωπικότης».

Ο Ρούζβελτ βρισκόταν στη Γαλλία για τη διεξαγωγή μιας επιθεώρησης στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων του προέδρου Γούντροου Ουίλσον κατά τη σύνοδο της Συνθήκης των Βερσαλλιών, η οποία οδήγησε στη σύσταση της Κοινωνίας των Εθνών. Η τελευταία ήταν πνευματικό τέκνο του Ουίλσον, ο οποίος κέρδισε και το Νόμπελ Ειρήνης του 1919 για τον ρόλο που διαδραμάτισε στην ίδρυσή της. Ο Ρούζβελτ επέστρεψε στην Ουάσινγκτον με το ίδιο πλοίο στο οποίο επέβαινε και ο Πρόεδρος. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, ο Ουίλσον σχολίασε τα εξής σχετικά με την ΚτΕ: «Οι Ηνωμένες Πολιτείες οφείλουν να συμμετάσχουν σε αυτήν, αλλιώς θα απογοητεύσουν ολόκληρο τον πλανήτη, καθώς είναι το μόνο έθνος στην ανιδιοτέλεια του οποίου πιστεύουν όλοι και το εμπιστεύονται».⁷³ Ο Ρούζβελτ συμφώνησε και αποθήκευσε νοερά το τσιτάτο για μελλοντική χρήση – η σκέψη αυτή θα αποτελούσε τη ραχοκοκαλιά της μελλοντικής υποστήριξής του για την ίδρυση των Ηνωμένων Εθνών, στη Γιάλτα όπως και αλλού.

Εντούτοις, τον ίδιο χρόνο η Αμερικανική Γερουσία έθεσε βέτο κατά της πρότασης του Ουίλσον για είσοδο των ΗΠΑ στην Κοινωνία των Εθνών, με το σκεπτικό πως κάτι τέτοιο θα καταπατούσε την αμερικανική εθνική κυριαρχία. Ακόμα κι έτσι, το θέμα της Κοινωνίας των Εθνών παρέμενε ανοιχτό όταν ο Ρούζβελτ, σε ηλικία 38 ετών, έθετε υποψηφιότητα ως Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ μαζί με τον Δημοκρατικό Τζέιμς Κοξ στις

εκλογές του 1920. Κατά την προεκλογική περίοδο, ο Ρούζβελτ υποστήριξε αναφανδόν την αμερικανική συμμετοχή στην Κοινωνία των Εθνών. Κατόπιν της συντριπτικής νίκης του Ρεπουμπλικάνου Ουόρεν Χάρντινγκ, οι ΗΠΑ παρέμειναν εκτός της Κοινωνίας των Εθνών, καθιστώντας την τελευταία ακόμα πιο αναποτελεσματική απ' ό,τι ίσως ήταν.

Τον Αύγουστο του 1921, ενώ έπλεε με το γιοι του ανοιχτά του Νιου Μπράνσγουικ, ο Ρούζβελτ κυριεύθηκε ξαφνικά από αίσθηση αδυναμίας, έχασε την ισορροπία του και έπεσε στη θάλασσα. Διαγνώστηκε με πολιομυελίτιδα, εξαιτίας της οποίας έμεινε παράλυτος από τη μέση και κάτω. Το 1927 ίδρυσε ένα ινστιτούτο για τη θεραπεία και την αποκατάσταση των ασθενών με πολιομυελίτιδα στο Ουόρμ Σπρινγκς της Τζόρτζια. Λόγω της πολιτικής στάσης των νότιων πολιτειών, το ινστιτούτο αυτό εφάρμοσε φυλετικούς διαχωρισμούς, μη δεχόμενο έγχρωμους ασθενείς. Σε συμφωνία με τον Τσόρτσιλ και τις απόψεις του για τις διαφορετικές φυλές που αποτελούσαν υπηκόους της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, ο Ρούζβελτ θα φερόταν κι αυτός έντονα ρατσιστικά, υποστηρίζοντας στις εφημερίδες πως δεν θα έπρεπε να γίνονται δεκτοί ιάπωνες μετανάστες στις ΗΠΑ, καθώς αυτοί «δεν είναι ικανοί να αφομοιωθούν από τον αμερικανικό πληθυσμό... η ανάμειξη ασιατικού αίματος με το ευρωπαϊκό και το αμερικανικό έχει, στο 90% των περιπτώσεων, τα χειρίστα αποτελέσματα».⁷⁴

Το 1928, ο Ρούζβελτ έθεσε υποψηφιότητα για το αξίωμα του κυβερνήτη της Πολιτείας της Νέας Υόρκης, το οποίο και κέρδισε υπερτερώντας κατά 25.000 ψήφους σε σύνολο 4,2 εκατομμυρίων, ενώ ο Ρεπουμπλικάνος υποψήφιος Χέρμπερτ Χούμπερ εκλεγόταν Πρόεδρος των ΗΠΑ με συντριπτική πλειο-

ψηφία. Αφού επανεκλέχθηκε κυβερνήτης το 1930, με μεγαλύτερη πλειοψηφία αυτή τη φορά, ο Ρούζβελτ κέρδισε το χρίσμα του Δημοκρατικού υποψηφίου για τις εκλογές του 1932, καθώς η δημοτικότητα του Χούβερ καταποντιζόταν σε τέτοιο βαθμό ύστερα από το οικονομικό κραχ του 1929, που το αστείο της εποχής ήταν: «Αν ο Χούβερ κέρδιζε την επανεκλογή του, ο Μαχάτμα Γκάντι θα έμπαινε στη λίστα με τους πιο καλοντυμένους».⁷⁵ Ο Ρούζβελτ συνέτριψε τον Χούβερ και προχώρησε στην άμεση εφαρμογή του Νιου Ντιλ, λέγοντας στον αμερικανικό λαό πως «το μόνο πράγμα που πρέπει να φοβόμαστε είναι ο ίδιος ο φόβος».⁷⁶ Εγκαινίασε προγράμματα δημοσίων έργων, κατάφερε να φέρει στον σωστό δρόμο τη λειτουργία των τραπεζών και του χρηματιστηρίου, επαναφέροντας έτσι την εμπιστοσύνη του κοινού στην οικονομία, και έλαβε μέτρα στήριξης των ανέργων, που τότε αριθμούσαν το 25% του εργατικού δυναμικού. Σε κάθε του τέτοιο βήμα έδειχνε την εκπληκτική του ικανότητα ως «μεσολαβητής» ανάμεσα σε φαινομενικά εκ διαμέτρου αντιτιθέμενες παρατάξεις. Χρησιμοποιώντας αυτό που ο Χένρι Ουάλας αποκάλεσε «θηλυκή διαίθεσή του για τους ανθρώπους», ο Ρούζβελτ αυτοσχεδίαζε δίνοντας «προσωρινές έστω»⁷⁷ λύσεις για τρέχοντα προβλήματα. Το 1936 επανεκλέχθηκε Πρόεδρος με ακόμα μεγαλύτερη πλειοψηφία, κέρδισε μια πρωτάκουστη τρίτη θητεία το 1940, και κατά τη Διάσκεψη της Γιάλτας βρισκόταν στην αρχή της τέταρτης.*

* Ανάμεσα σε όλα αυτά, είχε βρει και τον χρόνο να καταργήσει την ποτοαπαγόρευση τον Δεκέμβριο του 1933, σίγουρα προς μεγάλη χαρά του Τσόρτσιλ.

ΓΙΑΛΤΑ, 4-11 Φεβρουαρίου 1945

**ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΟΚΤΩ ΗΜΕΡΩΝ
ΠΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΑΝ
ΤΟΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΚΟΣΜΟ**

Τον τελευταίο χειμώνα του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ο Τσόρτσιλ, ο Ρούζβελτ και ο Στάλιν συναντήθηκαν στη Γιάλτα, όπου έπειτα από οκτώ ημέρες διαπραγματεύσεων, καβγάδων και μικρών διαφειμμάτων εγκαρδιότητας πήραν αποφάσεις για το τελικό στάδιο του πολέμου, την τύχη της κατακτημένης Γερμανίας, τον καταστατικό χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και τις σφαίρες επιρροής στην Ανατολική Ευρώπη, τα Βαλκάνια και την Ελλάδα.

Η διακεκριμένη ιστορικός Diana Preston, μετά από διεξοδική έρευνα, αποτυπώνει με γλαφυρό τρόπο το χρονικό αυτών των ημερών, εναρμονίζοντας την κριτική για την εξωτερική πολιτική με τις ζωηρές περιγραφές των παρασκηνιακών δραστηριοτήτων πολιτικών και διπλωματών, ακόμα και των σοβιετικών πρακτόρων που παρακολουθούσαν τους φιλοξενούμενούς τους. Οι έντονες προσωπικότητες, οι πικάντικες λεπτομέρειες και οι ποικίλες διαφορετικές οπτικές συνθέτουν μια καθηλωτική παρουσίαση της διάσκεψης που επηρέασε καθοριστικά τη μεταπολεμική τάξη πραγμάτων.

Εξαιρετικά
ευανάγνωστο
και λεπτομερές,
αποκαλύπτει
όλες τις πτυχές
των γεγονότων.

Wall Street Journal

ISBN:978-618-03-2534-8

9 786180 325348

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82534

